

Lp Kalle Laanet
Justiitsminister
Justiitsministeerium
info@just.ee
einar.hillep@just.ee

Teie 06.03.2024 nr 8-1/2396-1
Meie 25.03.2024 nr 1-8/196-1

Eesti Advokatuuri seisukohad karistusseadustiku jt seaduste muutmise seaduse eelnõu osas

Täname, et annate advokatuurile võimaluse avaldada arvamust KarS jt seaduste muutmise seaduse eelnõu osas (trahviühiku suurendamine).

1. Eelnõu osas väljatöötamiskavatsuse koostamisest

Advokatuur on seisukohal, et eelnõule tuleb koostada väljatöötamiskavatsus. HÕNTE § 1 lg 1 järgi on eelnõu kohta kohustuslik koostada väljatöötamiskavatus. Väljatöötamiskavatsus peaks andma otsustajatele teavet selle kohta:

- 1) millised on küsimuse võimalikud lahendused, võimalike lahenduste võrdlus ja eelistatav lahendus;
- 2) millised olulised mõjud, lähtudes nende esinemise sagedusest, ulatusest, sihtrühma suurusest ja ebasoovitavate mõjude riskist, võivad seaduse rakendamisega kaasneda.

Kõnesoleva eelnõu puhul ei ole seda tehtud. Seetõttu ei ole võimalik hinnata ka eelnõus ettenähtud meetme sobivust ja vajalikkust ehk proportsionaalsust (HÕNTE § 43 lg 1 p 5). Eelnõu seletuskirjas on viidatud, et eelnõu on kiireloomuline. Siiski ei ole seda väidet konkretiseeritud ega sisuliselt põhjendatud. HÕNTE § 1 lg 2 p 1 järgi ei ole väljatöötamiskavatsuse koostamine kohustuslik juhul, kui eelnõu menetlus on põhjendatult kiireloomuline. Seda nõuet ei ole eelnõu seletuskirjas täidetud. Väljatöötamiskavatsuse koostamise vajadus on kõnealuse eelnõu puhul väga tähtis, kuna trahviühikut suurendada ja trahve tõsta kavandatakse väga oluliselt (sisuliselt hüppeliselt), keskmiselt 2 korda. Seetõttu oleme seisukohal, et eelnõule tuleb igal juhul koostada väljatöötamiskavatsus.

Eelnõu menetlemise kiireloomulisust ei tohi kergekäeliselt jaatada juhtudel, kus puudusid takistused teemaga tegeleda ajaliselt varem, mil kiireloomulisust veel ei olnud. Sellisel juhul tuleks seletuskirjas mainida, et kiireloomulisuse põhjuseks on varasemalt tegemata jäetud töö. Samuti on ebapiisav, kui kiireloomulisust põhjendatakse vajadusega eelarvet täita. Kiireloomulisus ei ole pelgalt see, et eelnõu koostajad ja menetlejad soovivad eelnõuga

kavandatava eesmärgi saavutada kiiremini, vaid eesmärgi saavutamise vajadus on olemuslikult akuutne. Seletuskirjast peaks selguma, mis on see erakordne eluline vajadus, mis tingib kiireloomuliselt eelnõu vastuvõtmise.

2. Trahviühiku tõstmise ja trahvide suurendamise põhjustest

Eelnõu seletuskirjast võib aru saada, et trahviühiku tõstmise ja trahvide suurendamise põhjuseks on vajadus täita riigieelarvet. Nii on eelnõu seotud riigi eelarvestrateegia rakendamisega ning seletuskirjas on sedastatud, et vääртеomenetluse läbiviimine nõuab eelarvelisi vahendeid. Leiame, et sellised põhjendused ei ole trahvide suurendamisel kohased. Trahv on karistus, mille eesmärk on sundida õigusrikkujat õigusvastast käitumist lõpetama ning hoidma õigusrikkujat ja teisi õigusrikkumiste toimepanemisest tulevikus. Trahvide kui süüteo eest rakendatavate karistuste tõstmine peab tulenema süüteokaristuste eesmärkidest, eeskätt üld- ja eripreventsioonist. Seega ei saa trahvimäärasid tõsta eelarve tulude suurendamise eesmärgil. Selleks sobivaks legitiimseks vahendiks on õigusriigis maksud.

Eelarve täitmise eesmärgil karistuste karmistamine ei ole ka kriminaalpoliitiliselt õige ega õiglane meede. Seejuures tuleb arvestada sellega, et kui kuriteona on karistatav tahtlik tegu ja väga harvadel juhtudel ka ettevaatamatu tegu, siis vääртеona on karistatav KarS § 15 lg 3 alusel ka ettevaatamatu tegu, mille kergeim vorm hooletus tähendab sea, et isik ei tea, et ta paneb vääртеo toime, kuid oleks pidanud tähelepanelikuma ja kohusetundlikuma suhtumise korral pidanud seda ette nägema. Seetõttu ei ole õige argumentatsioon, et inimene saab oma käitumist ette juhtida ja hoiduda vääртеo toimepanemisest.

Juhime tähelepanu, et KarS § 56 lg 1 eesmärkide täitmiseks ei ole vaja suurendada karistusi. Paljud uuringud kinnitavad, et õiguskorra kaitsmiseks ja rikkumiste ärahoidmiseks tuleb rikkumisi avastada ja tekitada subjektiivne risk ehk võimalus saada tabatud õiguserikkumisel. Nn vahelejäämise hirm on hoopis suurem motivaator hoidumaks õiguserikkumistest kui üksikute vahelejäänute karm karistamine. Õiguskorra parandamist tagab karistuse vältimatus, mitte selle suurus ning õiguskorda parandab see, kui rikkujad teavad, et vahelejäämise tõenäosus on suur. Üksikute harvade vahele jääjate karistamine kõrgete trahvidega tekitab üksnes ebavõrdset kohtlemist ja seda tajutakse ebaõiglase näidispuumisena.

Ka on ajakirjanduses justiitsminister toonud esile selle, et rahatrahvid peaksid katma menetluse kulud. See on meie hinnangul aga väär lähtekoht, kuna sellisel juhul ei oleks mõtet tegeleda väiksemate rikkumistega, vaid üksnes nendega, mis näevad ette suurema karistuse. Selle valguses tundub näiteks täiesti ebaloogiline ühistranspordis piletita sõidu eest hoopis trahviühikute vähendamine, ehk et kas selle rikkumise puhul ei peaks trahv katma menetluskulud ja kas siin ei avalda samamoodi mõju keskmise palga tõus?

3. Rahaliste karistuste suurusjärgudest ja nende arvestamisest

- Eelnõus on toodud välja arvutusmehhanism rahatrahvi suuruse ning keskmise palga võrdluses. Oleme seisukohal, et sissetulekupõhine vääртеokaristus ei pea ega saagi olla sama valemiga järgi arvatud nagu kuriteo toimepannud isiku päevamäära arvutamine. Kuna vääртеo ohtlikkus on madalam, siis tuleb ka siin arvesse võtta väiksemad määrad. Ebaloogiline ja põhjendamatu on vääртеomenetluses kasutatava trahviühiku võrdsustamine kriminaalmenetlusliku päevamääraga. Ebaõiged lähteandmed viivad ebamõistliku ja põhjendamatu järelduseni. Kuriteo eest mõistatav väikseim võimalik rahaline karistus on 30 päevamäära ja suurim võimalik 500 päevamäära. Vääртеgudel

aga kolm kuni 300 trahviühikut. Kui minna ka väärtegade puhul üle sissetulekupõhilisele päevamäärale, siis ei saa aluseks võtta, et endiselt oleks maksimumkaristuseks 300 päevamäär, kui väärtede puhul kehtestada miinimumiks 1 ja maksimumiks 100 päevamäär, siis on see täiesti piisav vahemik, milles päevamäärapõhist rahatrahvi kohaldada. Ei ole mingit põhjust võrdsustada trahviühikut päevamääraga, st senine trahviühik 4 eurot arvestatuna keskmiseks palgaks oleks seletuskirjas toodud näite kohaselt tõesti enam kui 8-kordne tõus, kuid sissetulekuga sidudes võib ka trahviühikute arvu vähendada.

- Kirjalikus hoiatamismenetluses tõsteti kiiruseületamise trahvimäära alles 01.03.2022 3 eurolt 5 eurole ning puudub analüüs, et see ei ole olnud mõjus. Uuesti mõjutusvahendite karmistamisel tuleks analüüsida, kas eelnevad meetmed ei ole tõepoolest mõju avaldanud.
- Pärast karistusreformi on oluliselt muudetud koosseise ning raskemaid rikkumisi kriminaliseeritud (nt alates 2009. aastast on joove üle 1,5 promilli karistatav kriminaalkorras, karmistatud on juhtimisõigusega juhtimise ja kiiruseületamise karistusi ning kriminaliseeritud süstemaatiline juhtimisõigusega juhtimine). Seetõttu ei ole õige ja kooskõlas senise praktikaga lihtsalt kahekordistada kõiki karistusi ja kahekordistada seda kõigi isikute jaoks.
- Enamus väärtegusi on liiklusväärted ning nende avastamine väheneb aasta-aastalt. Raskete liiklusõnnetuste arv ei ole viimased 15 aastat mitte suurenenud, vaid üldises plaanis siiski vähenenud. Viimase kahe aasta raskete liiklusõnnetuste arvu kasv on tingitud kergliikurite levikust ning nendeta oleks raskete liiklusõnnetuste arv veelgi vähenenud. Seetõttu on põhjendamatult suurendada karistusi, kui väärtegusi avastatakse vähem ning võrreldavate põhjustega raskeid liiklusõnnetusi toimub vähem. Eelnõu seletuskirjas viidatakse küll liiklusohutusele, kuid puudub analüüs, kas ka tegelikult on väärtegade arv ja liiklusõnnetuste arv kasvanud ning kuidas on see seotud rahatrahvi suurusega.

Samuti on Eesti Vabariigi põhiseaduses sätestatud õigluse ja sotsiaalse riigi põhimõttest tulenevalt kaheldav, kas on põhjendatud väärtemenetluse rahaliste trahvide osas isikute tulu ja varaga mitteamistamine ning erisuse tegemine vaid alaealistele. Võimalikud administratiivsed kaalutlused (sh spekulatsioon justkui paneks see õiguskäitajaid kodanikke oma tulusid ja ning vara peitma) ei anna alust põhiseaduslike printsiipide mittekohaldamiseks.

Lisaks soovime esile tuua, et kriminaalasjadega tegelevate advokaatide kogemuse põhjal paluvad süüalused juba aastaid asendada rahalise iseloomuga karistusi teise karistuse liigiga põhjusel, et nad ei ole võimelised rahalist karistust tasuma ning alati ei aitaks ise ka karistuse täitmise ajatamine. Olemuslikult on aga täiesti väär, kui väiksema süü suuruse puhul palub isik mitte määrata talle rahalist karistust, vaid taotleb rangemat karistust (arest või vangistus) vaid põhjusel, et rahaline karistus oma suuruse tõttu ei ole talle täidetav. Väide, et isikud võivad võimaliku karistuse vähendamiseks oma sissetulekuid peita, pole veenev. Ei ole usutav, et isikud hakkaksid aastaid enne süüteo toimepanemist (sissetulekute andmed karistuste määramisel arvestatakse eelneva kalendriaasta eest) oma tulu varjama.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Imbi Jürgen
Esimees